

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 15ης Απριλίου 2008*

Στην υπόθεση C-268/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Labour Court (Ιρλανδία) με απόφαση της 12ης Ιουνίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Ιουνίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

Impact

κατά

Minister for Agriculture and Food,

Minister for Arts, Sport and Tourism,

Minister for Communications, Marine and Natural Resources,

Minister for Foreign Affairs,

Minister for Justice, Equality and Law Reform,

Minister for Transport,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, Α. Rosas, Κ. Lenaerts (εισηγητή), Γ. Αρέστη, U. Lõhmus και L. Bay Larsen, προέδρους τμήματος, Ρ. Kūris, E. Juhász, Α. Borg Barthet, J. Klučka και Α. Ó Caoimh, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: Κ. Sztranc-Sławiczek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5ης Δεκεμβρίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Impact, εκπροσωπούμενη από τον Β. O'Moore, SC, τη Μ. Bolger, BL, και τον D. Connolly, solicitor,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τους D. O'Hagan και Μ. Heneghan, επικουρούμενους από τον Α. Collins, SC, καθώς και τους Α. Kerr και F. O'Dubhghaill, BL,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Η. G. Sevenster και τον Μ. de Grave,

- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις E. O'Neill, K. Smith και I. Rao, επικουρούμενες από τον R. Hill, barrister,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και J. Enegren,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 9ης Ιανουαρίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των ρητρών 4 και 5 της συμφωνίας-πλαίσιου για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη με τις CES, UNICE και CEEP (ΕΕ L 175, σ. 43), καθώς και την έκταση της δικονομικής αυτοτέλειας των κρατών μελών και το περιεχόμενο της υποχρεώσεως σύμφωνης ερμηνείας που υπέχουν τα δικαιοδοτικά τους όργανα.

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο εκδικάσεως διαφοράς μεταξύ του Ιρλανδικού συνδικάτου Impact, το οποίο εκπροσωπεί τους εργαζομένους στο Ιρλανδικό Δημόσιο, και των υπουργείων που απασχολούν τους εργαζομένους αυτούς, με αντικείμενο, αφενός, τους όρους αμοιβής και συνταξιοδοτήσεως που εφαρμόζονται επ' αυτών, λόγω της ιδιότητάς τους ως εργαζομένων ορισμένου χρόνου και, αφετέρου, των όρων ανανεώσεως μερικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου εκ μέρους ενός των υπουργείων αυτών.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Η οδηγία 1999/70 στηρίζεται στο άρθρο 139, παράγραφος 2, ΕΚ και αποβλέπει, κατά το άρθρο 1 αυτής, «στην υλοποίηση της συμφωνίας-πλαisiού [...], που εμφανίζεται στο παράρτημα και η οποία συνήφθη [...] μεταξύ διεπαγγελματικών οργανώσεων γενικού χαρακτήρα (CES, UNICE και CEEP)».

4 Κατά το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι απαραίτητες για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο στις 10 Ιουλίου 2001 ή διασφαλίζουν, το αργότερο την ημερομηνία αυτή, ότι οι κοινωνικοί εταίροι λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα μέσω συμφωνίας, τα δε κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν κάθε απαραίτητο μέτρο που να τους επιτρέπει ανά πάσα στιγμή να είναι σε θέση να διασφαλίζουν τα αποτελέσματα που επιβάλλει η παρούσα οδηγία. Ενημερώνουν αμέσως σχετικά την Επιτροπή.»

5 Δυνάμει του άρθρου 3, η οδηγία αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 10 Ιουλίου 1999, ημερομηνία δημοσίευσής της στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*.

6 Κατά τη ρήτρα 1 της συμφωνίας-πλαisiού, «σκοπός της είναι:

α) η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της μη διάκρισης·

β) η καθιέρωση ενός πλαισίου για να αποτραπεί η κατάχρηση που προκαλείται από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή εργασιακών σχέσεων ορισμένου χρόνου.»

7 Η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό τον τίτλο «Αρχή της μη διάκρισης», ορίζει:

«1. Όσον αφορά τις συνθήκες απασχόλησης, οι εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται δυσμενώς σε σχέση με τους αντίστοιχους εργαζόμενους αορίστου χρόνου μόνο επειδή έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, εκτός αν αυτό δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.

2. Όπου κρίνεται αναγκαίο, εφαρμόζεται η αρχή *pro rata temporis*.

3. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της παρούσας ρήτρας καθορίζονται από τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, και/ή από τους κοινωνικούς εταίρους, λαμβάνοντας υπόψη την κοινοτική νομοθεσία και τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις και την πρακτική σε εθνικό επίπεδο.

4. Η απαιτούμενη περίοδος προϋπηρεσίας σε σχέση με ιδιαίτερες συνθήκες απασχόλησης θα είναι η ίδια για τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου όπως και για τους εργαζομένους αορίστου χρόνου, εκτός από την περίπτωση που δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους διαφορετική διάρκεια της περιόδου προϋπηρεσίας.»

8 Η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, περί «μέτρων για την αποφυγή κατάχρησης», ορίζει:

«1. Για να αποτραπεί η κατάχρηση που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συλλογικές συμβάσεις ή πρακτική, και/ή οι κοινωνικοί εταίροι, όταν δεν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα, για την πρόληψη των καταχρήσεων λαμβάνουν κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες ειδικών τομέων και/ή κατηγοριών εργαζομένων, ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

α) αντικειμενικούς λόγους που να δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας·

β) τη μέγιστη συνολική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου·

γ) τον αριθμό των ανανεώσεων τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας.

2. Τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους και/ή οι κοινωνικοί εταίροι καθορίζουν, όταν χρειάζεται, υπό ποιες συνθήκες οι συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου:

α) θεωρούνται “διαδοχικές”·

β) χαρακτηρίζονται συμβάσεις ή σχέσεις αορίστου χρόνου.»

- 9 Η συμφωνία-πλαίσιο περιλαμβάνει επίσης τη ρήτρα 8 περί «Διατάξεων εφαρμογής», το σημείο 5 της οποίας ορίζει:

«Η πρόληψη και η αντιμετώπιση των διαφορών και καταγγελιών που προκύπτουν από την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας γίνονται σύμφωνα με τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις και πρακτικές σε εθνικό επίπεδο.»

Η εθνική νομοθεσία

- 10 Η οδηγία 1999/70 μεταφέρθηκε στην ιρλανδική έννομη τάξη με τον νόμο του 2003 περί προστασίας των μισθωτών (εργασία ορισμένου χρόνου) [Protection of Employees (Fixed — Term Work) Act 2003] (στο εξής: νόμος του 2003). Ο νόμος αυτός τέθηκε σε ισχύ στις 14 Ιουλίου 2003.
- 11 Το άρθρο 6 του νόμου του 2003 μεταφέρει τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου. Οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 6, παράγραφος 1, του νόμου αυτού διασφαλίζουν στους μισθωτούς ορισμένου χρόνου δικαιώματα αμοιβής και συνταξιοδότησεως ισοδύναμα με εκείνα των αντίστοιχων μονίμων μισθωτών.
- 12 Το άρθρο 9 του νόμου του 2003 μεταφέρει τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαισίου. Κατά την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, η σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου μισθωτού ο οποίος, κατά τον χρόνο θεσπίσεως του νόμου αυτού ή μεταγενεστέρως,

συμπλήρωσε το τρίτο έτος συνεχούς απασχολήσεως στον εργοδότη του ή σε συνεργαζόμενο εργοδότη μπορεί να ανανεωθεί μόνο μία φορά από τον εργοδότη αυτόν, για περίοδο μη δυνάμενη να υπερβεί το ένα έτος. Δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, του νόμου αυτού, οποιοσδήποτε όρος περιλαμβανόμενος σε σύμβαση εργασίας κατά παράβαση της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού είναι άκυρος και η σύμβαση θεωρείται ως αορίστου χρόνου.

- 13 Παρέχεται, πάντως, στους εργοδότες η δυνατότητα παρεκκλίσεως, για αντικειμενικούς λόγους, από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν τα άρθρα 6 και 9 του νόμου του 2003. Στο άρθρο 7 του νόμου αυτού ορίζεται η έννοια των αντικειμενικών λόγων.
- 14 Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, του νόμου του 2003, μισθωτός ή το συνδικάτο του οποίου αυτός είναι μέλος μπορεί να υποβάλει αίτημα στηριζόμενο σε παράβαση του εν λόγω νόμου ενώπιον ενός rights commissioner, ο οποίος υποχρεούται να εξετάσει το αίτημα και να αποφανθεί εγγράφως. Αν το αίτημα γίνει δεκτό, ο rights commissioner μπορεί να επιδικάσει αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 14, παράγραφος 2, του εν λόγω νόμου, το ύψος της οποίας μπορεί να ανέλθει μέχρι ποσού αντίστοιχου των μισθών δύο ετών.
- 15 Το άρθρο 15 του νόμου του 2003 προβλέπει τη δυνατότητα ασκήσεως εφέσεως κατά της αποφάσεως του rights commissioner ενώπιον του Labour Court. Κατά της αποφάσεως του δεύτερου αυτού δικαστηρίου χωρεί αναίρεση ενώπιον του High Court.
- 16 Οι rights commissioners και το Labour Court ιδρύθηκαν, αντιστοίχως, με τους νόμους του 1969 και του 1946 περί σχέσεων εργασίας (Industrial Relations Act 1969 και Industrial Relations Act 1946). Δυνάμει διαφόρων ιρλανδικών νόμων, μεταξύ των οποίων ο νόμος του 2003, έχουν αρμοδιότητα επιλύσεως διαφορών μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Εντούτοις, σύμφωνα με τα στοιχεία που περιέχονται στην απόφαση περί παραπομπής, ούτε οι rights commissioners ούτε το Labour Court έχουν ρητώς την αρμοδιότητα να επιλαμβάνονται αιτήματος στηριζόμενου επί

διατάξεως του κοινοτικού δικαίου έχουσας άμεσο αποτέλεσμα, εκτός αν η διάταξη αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας επί της οποίας στηρίζεται η αρμοδιότητά τους.

Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 17 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η Impact εκπροσωπεί 91 μέλη της (στο εξής: προσφεύγοντες της κύριας δίκης) απασχολούμενα σε διάφορα ιρλανδικά υπουργεία (στο εξής: καθών της κύριας δίκης) βάσει διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου για περιόδους που είχαν αρχίσει πριν από τις 14 Ιουλίου 2003, ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του νόμου του 2003, και συνεχίστηκαν και μετά την ημερομηνία αυτή.
- 18 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης είναι όλοι μη μόνιμοι υπάλληλοι υπαγόμενοι, δυνάμει της ιρλανδικής νομοθεσίας περί εργαζομένων στο Δημόσιο, σε καθεστώς διαφορετικό από εκείνο στο οποίο υπόκεινται οι μόνιμοι υπάλληλοι. Στην απόφαση περί παραπομπής διευκρινίζεται ότι, κατά την άποψη των εν λόγω προσφευγόντων, το καθεστώς που ισχύει για τους δεύτερους είναι ευνοϊκότερο από εκείνο στο οποίο οι ίδιοι υπόκεινται.
- 19 Από τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης, ορισμένοι συμπλήρωσαν λιγότερα από τρία έτη συνεχούς υπηρεσίας ως μισθωτοί ορισμένου χρόνου και διεκδικούν όρους απασχολήσεως ίδιους με εκείνους που ισχύουν για τους αντίστοιχους μόνιμους υπαλλήλους, ενώ οι υπόλοιποι έχουν συμπληρώσει περισσότερα από τρία έτη συνεχούς υπηρεσίας και ζητούν, πέραν της εξομοιώσεως των όρων απασχολήσεως, τη σύναψη συμβάσεως αορίστου χρόνου.
- 20 Κατά την απόφαση περί παραπομπής, σκοπός των συγκεκριμένων συμβάσεων ορισμένου χρόνου είναι η κάλυψη εκτάκτων αναγκών των καθών της κύριας δίκης και η αντιμετώπιση καταστάσεων στις οποίες δεν είναι δυνατή η διασφάλιση της

διαρκούς χρηματοδοτήσεως αυτών των θέσεων εργασίας. Η συνήθης πρακτική των καθών της κύριας δίκης συνίστατο στην ανανέωση των συμβάσεων αυτών για περιόδους διάρκειας ενός έως δύο ετών. Εντούτοις, κατά τη διάρκεια της αμέσως προηγηθείσας της θέσεως σε ισχύ του νόμου του 2003 περιόδου, ένα εκ των καθών της κύριας δίκης ανανέωσε τις συμβάσεις μερικών προσφευγόντων της κύριας δίκης για περιόδους διάρκειας έως και οκτώ ετών.

21 Κρίνοντας ότι τα καθών της κύριας δίκης παρέβησαν, ως εργοδότες, τις διατάξεις του νόμου του 2003 και της οδηγίας 1999/70 προς ζημία των προσφευγόντων της κύριας δίκης, η Impact προσέφυγε, εξ ονόματος των δεύτερων, ενώπιον ενός rights commissioner. Προς στήριξη της προσφυγής της αυτής επικαλέστηκε, πρώτον, προσβολή του δικαιώματός τους για ίση μεταχείριση, όσον αφορά τις αμοιβές και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, σε σχέση με εκείνους τους μόνιμους υπαλλήλους που οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης θεωρούν ως αντίστοιχους μόνιμους υπαλλήλους, και, δεύτερον, τον καταχρηστικό χαρακτήρα των διαδοχικών ανανεώσεων των συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Τα αιτήματα αυτά στηρίζονται στις ρήτρες 4 και 5 της συμφωνίας-πλαisiού, όσον αφορά την περίοδο μεταξύ της 10ης Ιουλίου 2001, ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 1999/70 στην εσωτερική έννομη τάξη, και της 14ης Ιουλίου 2003, ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ των διατάξεων περί μεταφοράς της οδηγίας αυτής στην ιρλανδική έννομη τάξη. Όσον αφορά την προγενέστερη της ημερομηνίας αυτής περίοδο, τα αιτήματα αυτά στηρίζονται στο άρθρο 6 του νόμου του 2003.

22 Τα καθών της κύριας δίκης αμφισβήτησαν την αρμοδιότητα του rights commissioner να επιληφθεί των αιτημάτων αυτών καθόσον αυτά στηρίζονται στην οδηγία 1999/70. Υποστήριξαν, σχετικώς ότι ο rights commissioner έχει αποκλειστικά αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται αιτημάτων στηριζομένων στην εσωτερική νομοθεσία. Προέβαλαν, επίσης, το επιχείρημα ότι οι ρήτρες 4 και 5 της συμφωνίας-πλαisiού, οι οποίες δεν είναι απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς, δεν μπορούν να προβάλλονται εκ μέρους ιδιωτών ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Επιπροσθέτως, υποστήριξαν, ότι οι διατάξεις της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαisiού δεν παρέχουν σε εργαζόμενο ορισμένου χρόνου δικαίωμα για όρους αμοιβής και συνταξιοδοτήσεως ισοδύναμους προς εκείνους που ισχύουν για τον αντίστοιχο μόνιμο υπάλληλο.

- 23 Ο rights commissioner έκρινε ότι είχε την αρμοδιότητα να επιληφθεί των αιτημάτων στο σύνολό τους, ακόμα και κατά το μέρος που αυτά αφορούν την περίοδο μεταξύ της 10ης Ιουλίου 2001 και της 14ης Ιουλίου 2003. Έκρινε ότι η απορρέουσα από τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαisiού αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων αφορά, επίσης, τις αμοιβές και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα και ότι η ρήτρα αυτή τυγχάνει απευθείας εφαρμογής, εν αντιθέσει προς τη ρήτρα 5.
- 24 Κρίνοντας ότι τα αιτήματα, πλην των στηριζομένων στη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, είναι βάσιμα και ότι τα καθών της κύριας δίκης προσέβαλαν τα δικαιώματα των προσφευγόντων της κύριας δίκης, τα απορρέοντα τόσο από την εσωτερική νομοθεσία όσο και από την οδηγία 1999/70, εφαρμόζοντας επ' αυτών όρους απασχολήσεως λιγότερο ευνοϊκούς από τους ισχύοντες για τους αντίστοιχους μονίμους εργαζομένους, ο rights commissioner επιδίκασε, βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 2, του νόμου του 2003, στους προσφεύγοντες αυτούς χρηματική αποζημίωση από 2 000 έως 40 000 ευρώ. Υποχρέωσε, επίσης, τα καθών της κύριας δίκης να εφαρμόσουν επί των προσφευγόντων της κύριας δίκης όρους απασχολήσεως ισοδύναμους προς εκείνους που ισχύουν για τους ως άνω εργαζομένους. Τους υποχρέωσε, επίσης, να συνάψουν με ορισμένους προσφεύγοντες της κύριας δίκης σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου με όρους που να μην είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που ισχύουν για τους εν λόγω εργαζομένους.
- 25 Τα καθών της κύριας δίκης άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως του rights commissioner ενώπιον του Labour Court. Η Impact άσκησε αντέφεση κατά της αποφάσεως αυτής κατά το μέτρο που έκρινε ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού στερείται αμέσου αποτελέσματος.
- 26 Λόγω των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν ενώπιόν του, το αιτούν δικαστήριο καλείται να επιλύσει σειρά ζητημάτων, καθοριστικών για την απόφασή του επί της διαφοράς της κύριας δίκης, τα οποία αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.

- 27 Πρώτον, μολονότι ο νόμος του 2003 δεν του παρέχει ρητώς την αρμοδιότητα να αποφαινεται επί αιτήματος σχετικού με την απευθείας εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, εντούτοις, το δικαιοδοτικό αυτό όργανο διερωτάται αν, λαμβανομένου υπόψη, αφενός, του άρθρου 10 ΕΚ και, αφετέρου, των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας που οριοθετούν τη δικονομική αυτοτέλεια των κρατών μελών, έχει τη δυνατότητα να κρίνει εαυτό αναρμόδιο να επιληφθεί των αιτημάτων της κύριας δίκης κατά το μέρος που αυτά στηρίζονται στην οδηγία 1999/70 και στη συμφωνία-πλαίσιο.
- 28 Δεύτερον, αν υποτεθεί ότι είναι αρμόδιο να εφαρμόσει το κοινοτικό δίκαιο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι ρήτρες 4 και 5 της συμφωνίας-πλαισίου, επί των οποίων στηρίζονται τα αιτήματα της κύριας δίκης, όσον αφορά την περίοδο μεταξύ της 10ης Ιουλίου 2001 και της 14ης Ιουλίου 2003, είναι απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς ώστε να έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Φρονεί ότι αυτό ισχύει μόνο για τη ρήτρα 4.
- 29 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν μπορεί να προβληθεί η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαισίου προκειμένου να διαπιστωθεί ο παράνομος χαρακτήρας της αποφάσεως, την οποία έλαβε ένα εκ των καθών της κύριας δίκης κατά την αμέσως προγενέστερη της θέσεως σε ισχύ του νόμου του 2003 περίοδο, περί ανανεώσεως, όσον αφορά ορισμένους από τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης, των συμβάσεών τους για περιόδους έως οκτώ ετών.
- 30 Το δικαστήριο αυτό φρονεί ότι, παρά την προφανή έλλειψη κακής πίστωσης του συγκεκριμένου καθού της κύριας δίκης και των δικαιολογιών που προέβαλε επικαλούμενο προσωρινές ανάγκες και αδυναμία διασφάλισης της διαρκούς χρηματοδότησεως των οικείων θέσεων εργασίας, η απόφαση αυτή είχε στην πράξη ως αποτέλεσμα να στερήσει από τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης τη δυνατότητα συνάψεως συμβάσεως αορίστου χρόνου εντός μιας εύλογης προθεσμίας μετά τη θέσπιση του νόμου του 2003. Κατά την άποψή του, με τη συγκεκριμένη απόφαση η Ιρλανδία αποκόμισε, εις βάρος αυτών των προσφευγόντων, πλεονέκτημα από την παρανομία που η ίδια διέπραξε παραλείπουσα να μεταφέρει στην εσωτερική της έννομη τάξη την οδηγία 1999/70 εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

- 31 Τέταρτον, αν κριθεί ότι δεν είναι αρμόδιο να εφαρμόσει το κοινοτικό δίκαιο ή ότι οι ρήτρες 4 και 5 της συμφωνίας-πλαίσιου στερούνται αμέσου αποτελέσματος, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας που υπέχει συνεπάγεται ότι πρέπει να ερμηνεύσει τον νόμο του 2003 υπό την έννοια ότι αυτός εφαρμόζεται αναδρομικώς από της 10ης Ιουλίου 2001.
- 32 Το δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι η ιρλανδική νομοθεσία αποκλείει, καταρχήν, την αναδρομική εφαρμογή των νόμων, το άρθρο 6 του νόμου του 2003 δεν περιέχει κανένα στοιχείο ικανό να εμποδίσει την αναδρομική εφαρμογή του. Παρατηρεί, επίσης, ότι, μολονότι η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας περιορίζεται από τις αρχές της ασφαλείας δικαίου και της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος και δεν μπορεί, μόνον αυτή και ανεξαρτήτως εθνικού νόμου περί εφαρμογής της οδηγίας 1999/70, να θεμελιώσει ή να επιτείνει την ποινική ευθύνη την απορρέουσα από παράβαση του κοινοτικού δικαίου, εντούτοις ανακλύπτει εν προκειμένω το ερώτημα αν η υποχρέωση αυτή σημαίνει ότι μπορεί η εσωτερική νομοθεσία να εφαρμοσθεί αναδρομικώς προκειμένου να θεμελιωθεί η αστική ευθύνη κράτους μέλους, ως εργοδότη, λόγω πράξεων ή παραλείψεων αντίθετων προς την οδηγία και αναγόμενων σε χρόνο κατά τον οποίο αυτή έπρεπε να είχε μεταφερθεί στην εσωτερική νομοθεσία του συγκεκριμένου κράτους μέλους.
- 33 Πέμπτον, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι όροι απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσιου, περιλαμβάνουν τους όρους αμοιβής και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα.
- 34 Επικαλούμενο την υπό ευρεία έννοια ερμηνεία του όρου «αμοιβή» στο πλαίσιο του άρθρου 141 ΕΚ, που θέτει την αρχή της ισότητας των φύλων, το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι ερμηνεία αποκλείουσα τις αμοιβές από το πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης ρήτρας θα είχε ως συνέπεια να στερήσει τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου από την προστασία κατά των δυσμενών διακρίσεων ως προς σειρά ουσιωδών στοιχείων της αμοιβής, κατ' αντίθεση προς τον επιδιωκόμενο με τη συμφωνία-πλαίσιο σκοπό.

35 Φρονεί, επίσης, ότι λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 136 ΕΚ και του Κοινοτικού Χάρτη Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Στρασβούργο στις 9 Δεκεμβρίου 1989 (ιδίως το σημείο 7 αυτού), σε συνδυασμό με τα οποία πρέπει να ερμηνεύεται το άρθρο 137 ΕΚ, η παράγραφος 5 του άρθρου αυτού, που αποκλείει τις αμοιβές από το πεδίο εφαρμογής του, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι έχει ως μόνο σκοπό να αποκλείσει νομοθετική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τον καθορισμό κοινοτικού ελάχιστου μισθού και ότι, κατά συνέπεια, δεν αποκλείει την ενσωμάτωση στοιχείων σχετικών με την αμοιβή και τη συνταξιοδότηση στο περιεχόμενο της έννοιας κατά το άρθρο 137, παράγραφος 1, ΕΚ «όροι εργασίας».

36 Ενόψει όλων αυτών των ζητημάτων, το Labour Court αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Υποχρεώνει το κοινοτικό δίκαιο (και ειδικότερα η αρχή της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας) τους Rights Commissioners και το Labour Court, όταν εκδικάζουν, σε πρώτο βαθμό, υπόθεση δυνάμει διατάξεως του εθνικού δικαίου, ή έφεση κατά τέτοιας αποφάσεως, να εφαρμόζουν απευθείας εφαρμοστέα διάταξη της οδηγίας 1999/70 [...] σε περιπτώσεις που:

— ο Rights Commissioner και το Labour Court δεν έχουν ρητώς αρμοδιότητα προς τούτο βάσει του εθνικού δικαίου του κράτους μέλους περιλαμβανομένων και των διατάξεων του εθνικού νόμου που μεταφέρει την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο,

— οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προσφύγουν στο High Court προβάλλοντας την παράλειψη του εργοδότη τους να εφαρμόσει την οδηγία στην περίπτωση τους και

- οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προσφύγουν ενώπιον του αρμοδίου τακτικού δικαστηρίου κατά του κράτους μέλους και να ζητήσουν αποζημίωση για τη ζημία που υπέστησαν από την παράλειψη του κράτους μέλους να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

α) Είναι η ρήτρα 4, παράγραφος 1, της συμφωνίας-πλαisiού [...] αρκούντως ακριβής και απαλλαγμένη αιρέσεων ώστε να μπορούν να την επικαλούνται οι ενδιαφερόμενοι ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων;

β) Είναι η ρήτρα 5, παράγραφος 1, της συμφωνίας-πλαisiού [...] αρκούντως ακριβής και απαλλαγμένη αιρέσεων ώστε να μπορούν να την επικαλούνται οι ενδιαφερόμενοι ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων;

3) Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως του Δικαστηρίου στο πρώτο ερώτημα και στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β', εμποδίζει η ρήτρα 5, παράγραφος 1, της συμφωνίας-πλαisiού [...] τα κράτη μέλη υπό την ιδιότητα του εργοδότη να ανανεώσουν σύμβαση απασχολήσεως ορισμένου χρόνου μέχρι οκτώ έτη κατά την περίοδο μετά την ημερομηνία κατά την οποία η οδηγία έπρεπε να μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο και πριν από τη θέσπιση του εθνικού νόμου για τη μεταφορά της, οσάκις:

- σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις η σύμβαση ανανεώθηκε για μικρότερες περιόδους και ο εργοδότης έχει ανάγκη των υπηρεσιών του εργαζομένου για μεγαλύτερη περίοδο,

- η ανανέωση για την παρατεταμένη αυτή περίοδο έχει ως αποτέλεσμα την παράκαμψη της εφαρμογής στον ενδιαφερόμενο των ευεργετικών διατάξεων της ρήτηρας 5 της συμφωνίας-πλασιού όταν αυτή έχει πλέον μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο και

  - η ανανέωση δεν υπαγορεύεται από αντικειμενικούς λόγους άσχετους με την κατάσταση του εργαζομένου ως εργαζομένου ορισμένου χρόνου;
- 4) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα ή στο δεύτερο ερώτημα, υποχρεώνει κάποια διάταξη του κοινοτικού δικαίου (και ειδικότερα η υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου σύμφωνα με το γράμμα και τους σκοπούς της οδηγίας ώστε να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκει η οδηγία) τον Rights Commissioner και το Labour Court να ερμηνεύουν διατάξεις του εθνικού δικαίου που θεσπίστηκαν για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 1999/70 [...] κατά την έννοια ότι εφαρμόζεται αναδρομικώς από την ημερομηνία κατά την οποία η οδηγία έπρεπε να έχει μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο οσάκις:
- η διατύπωση της διάταξης εθνικού δικαίου δεν αποκλείει ρητά τέτοια ερμηνεία, αλλά

  - κανόνας του εθνικού δικαίου περί ερμηνείας των νόμων αποκλείει την αναδρομική εφαρμογή εκτός αν υπάρχει σαφής και αναμφισβήτητη διάταξη περί του αντιθέτου;
- 5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ή στο τέταρτο ερώτημα ο όρος “συνθήκες [όροι] απασχόλησης” που περιέχει η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλασιού [...] περιλαμβάνει τους όρους συμβάσεως απασχολήσεως τους σχετικούς με τις αμοιβές και τις συντάξεις;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 37 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί ουσιαστικώς να διευκρινισθεί αν, παρά την έλλειψη ρητής σχετικής διατάξεως στην εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία, εθνικό δικαστήριο, όπως το ίδιο ή ένας rights commissioner, το οποίο καλείται να επιλύσει διαφορά στηριζόμενη σε παράβαση του νόμου με τον οποίο μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 1999/70, υποχρεούται, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, να κρίνει ότι είναι επίσης αρμόδιο να αποφανθεί επί αιτημάτων άμεσα συνδεομένων με την οδηγία αυτή, μολονότι τα αιτήματα αυτά αφορούν περίοδο μεταγενέστερη της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της συγκεκριμένης οδηγίας, αλλά προγενέστερη της ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος του νόμου με τον οποίο μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία αυτή και ο οποίος παρέχει την αρμοδιότητα να αποφαινεται επί αιτημάτων στηριζομένων στον νόμο αυτόν.
- 38 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει σχετικώς ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προσφύγουν κατά του οικείου κράτους μέλους ενώπιον των τακτικών δικαστηρίων, είτε επικαλούμενα την ιδιότητά του ως εργοδότη είτε με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν από την παράλειψη μεταφοράς της οδηγίας 1999/70 εντός της ταχθείσας προθεσμίας.
- 39 Προκαταρκτικώς, πρέπει να τονισθεί, όπως επισήμανε και η Ιρλανδία κατά την προφορική διαδικασία, ότι η οδηγία 1999/70, και η συμφωνία-πλαίσιο δεν ορίζουν ποια εθνικά όργανα είναι αρμόδια για τη διασφάλιση της εφαρμογής τους, ούτε προσδιορίζουν τις δικονομικές λεπτομέρειες προσφυγής στη δικαιοσύνη προς κατοχύρωση αυτής της εφαρμογής. Αντιθέτως, η ρήτρα 8, σημείο 5, της συμφωνίας-πλαισίου παραπέμπει στη νομοθεσία, στις συλλογικές συμβάσεις και τις πρακτικές σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά την πρόληψη και τη διευθέτηση διαφορών και καταγγελιών που προκύπτουν από την εφαρμογή της.

- 40 Πρέπει, επίσης, να υπομνησθεί ότι η ελευθερία επιλογής των μέσων και μεθόδων που διασφαλίζουν την εφαρμογή μιας οδηγίας διατηρεί ακέραια την υποχρέωση κάθε κράτους που είναι αποδέκτης της οδηγίας να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει την πλήρη εφαρμογή της οδηγίας σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ. απόφαση της 10ης Απριλίου 1984, 14/83, von Colson και Kamann, Συλλογή 1984, σ. 1891, σκέψη 15).
- 41 Η απορρέουσα από οδηγία υποχρέωση των κρατών μελών να επιτύχουν το αποτέλεσμα που η οδηγία αυτή προβλέπει, καθώς και το καθήκον τους, δυνάμει του άρθρου 10 ΕΚ, να λαμβάνουν όλα τα γενικά ή ειδικά μέτρα που μπορούν να διασφαλίσουν την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής ισχύουν για όλες τις εθνικές αρχές των κρατών αυτών, περιλαμβανομένων, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, των δικαστικών αρχών (προαναφερθείσα απόφαση von Colson και Kamann, σκέψη 26).
- 42 Πράγματι, στα εθνικά δικαστήρια απόκειται, ειδικότερα, να διασφαλίζουν τη νομική προστασία που παρέχουν στους πολίτες οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και να κατοχυρώνουν το πλήρες αποτέλεσμα αυτών (απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψη 111).
- 43 Πρέπει, σχετικώς, να υπομνησθεί ότι η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2007, C-432/05, Unibet, Συλλογή 2007, σ. I-2271, σκέψη 37 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 44 Κατά πάγια νομολογία, ελλείψει σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας, στην εσωτερική έννομη τάξη εκάστου κράτους μέλους εναπόκειται ο καθορισμός των αρμοδίων δικαστηρίων και η ρύθμιση των δικονομικών λεπτομερειών των ενδίκων προσφυγών που σκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το

κοινοτικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 33/76, Rewe, Συλλογή τόμος 1976, σ. 747, σκέψη 5, και 45/76, Comet, Συλλογή τόμος 1976, σ. 765, σκέψη 13· της 14ης Δεκεμβρίου 1995, C-312/93, Peterbroeck, Συλλογή 1995, σ. I-4599, σκέψη 12· Unibet, προαναφερθείσα, σκέψη 39, και της 7ης Ιουνίου 2007, C-222/05 έως C-225/05, van der Weerd κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-4233, σκέψη 28).

45 Πάντως, τα κράτη μέλη υπέχουν, σε κάθε περίπτωση, την ευθύνη διασφάλισης της αποτελεσματικής προστασίας αυτών των δικαιωμάτων (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 1985, 179/84, Bozzetti, Συλλογή 1985, σ. 2301, σκέψη 17· της 18ης Ιανουαρίου 1996, C-446/93, SEIM, Συλλογή 1996, σ. I-73, σκέψη 32, και της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-54/96, Dorsch Consult, Συλλογή 1997, σ. I-4961, σκέψη 40).

46 Προς τούτο, όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, οι δικονομικές λεπτομέρειες σχετικά με ένδικες προσφυγές που σκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από αυτές που αφορούν παρόμοιες προσφυγές εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσες αποφάσεις Rewe, σκέψη 5· Comet, σκέψεις 13 έως 16· Peterbroeck, σκέψη 12· Unibet, σκέψη 43, καθώς και van der Weerd κ.λπ., σκέψη 28).

47 Οι απαιτήσεις αυτές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, οι οποίες εκφράζουν τη γενική υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν την ένδικη προστασία των δικαιωμάτων που οι πολίτες έλκουν από το κοινοτικό δίκαιο, ισχύουν και όσον αφορά τον καθορισμό των δικαιοδοτικών οργάνων που είναι αρμόδια να επιλαμβάνονται ενδίκων προσφυγών στηριζομένων στο δίκαιο αυτό.

48 Πράγματι, η μη τήρηση των εν λόγω απαιτήσεων ως προς αυτή την πτυχή, όπως και η μη τήρησή τους όσον αφορά τον καθορισμό των δικονομικών λεπτομερειών, θα αντέβαινε προς την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

- 49 Υπό το πρίσμα αυτό πρέπει να δοθεί η απάντηση στο πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου.
- 50 Πρέπει να τονισθεί ότι, καθόσον ο νόμος του 2003 θεσπίζει τις νομοθετικές διατάξεις με τις οποίες η Ιρλανδία εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία 1999/70, αίτημα στηριζόμενο σε παραβίαση αυτού του νόμου και αίτημα ευθέως στηριζόμενο στην οδηγία αυτή, πρέπει, όπως υπογράμμισε το ίδιο το αιτούν δικαστήριο, να θεωρηθούν ως προβαλλόμενα μέσω ενός και του αυτού μέσου παροχής ένδικης προστασίας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου 1998, C-326/96, Levez, Συλλογή 1998, σ. I-7835, σκέψεις 46 και 47, καθώς και της 16ης Μαΐου 2000, C-78/98, Preston κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-3201, σκέψη 51). Πράγματι, παρά τις τυπικώς χωριστές νομικές βάσεις, αποσκοπούν, όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 58 των προτάσεών της, στην προστασία των ιδίων δικαιωμάτων, που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, συγκεκριμένα από την οδηγία 1999/70 και από τη συμφωνία-πλαίσιο.
- 51 Υπό τις συνθήκες αυτές, η επιλογή στην οποία προέβη ο εθνικός νομοθέτης να παράσχει σε ειδικά δικαιοδοτικά όργανα την αρμοδιότητα να επιλαμβάνονται αιτημάτων στηριζομένων επί του νόμου μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 1999/70, και η συνακόλουθη υποχρέωση των ιδιωτών που βρίσκονται στην κατάσταση των προσφευγόντων της κύριας δίκης, οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον ενός τέτοιου ειδικού δικαστηρίου προς ικανοποίηση αιτήματος στηριζόμενου σε παραβίαση του εν λόγω νόμου, να προσφύγουν, παραλλήλως, σε τακτικό δικαστήριο προκειμένου να προβάλουν τα δικαιώματα που θα μπορούσαν ευθέως να στηρίξουν στην οδηγία αυτή για την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπολής της προθεσμίας μεταφοράς της στην εσωτερική έννομη τάξη και της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του νόμου με τον οποίο πραγματοποιήθηκε αυτή η μεταφορά θα έρχονταν σε αντίθεση με την αρχή της αποτελεσματικότητας αν, πράγμα που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει, προέκυπταν για τους ιδιώτες αυτούς δικονομικής φύσεως μειονεκτήματα σχετικά, μεταξύ άλλων, με τα έξοδα, τη διάρκεια της διαδικασίας και τους κανόνες εκπροσωπήσεως, ικανά να καταστήσουν εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την οδηγία αυτή.
- 52 Κατά την προφορική διαδικασία η Ιρλανδία υποστήριξε ότι η κατά τον νόμο του 2003 αρμοδιότητα των rights commissioners και του Labour Court είναι συντρέχουσα και

ότι, κατά συνέπεια, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ασκήσουν ενώπιον τακτικού δικαστηρίου ενιαία προσφυγή, στηριζόμενη εν μέρει στο εθνικό δίκαιο και εν μέρει στο κοινοτικό δίκαιο.

53 Ακόμα και αν ο ισχυρισμός αυτός ήταν βάσιμος, εντούτοις, στην περίπτωση κατά την οποία ιδιώτες, όπως οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης, έκαναν χρήση, της έστω συντρέχουσας, κατά τον νόμο περί μεταφοράς της οδηγίας 1999/70, αρμοδιότητας των ειδικών αυτών δικαιοδοτικών οργάνων για την επίλυση διαφορών στηριζομένων στον νόμο του 2003, η αρχή της αποτελεσματικότητας θα επέβαλλε να μπορούν επίσης να διεκδικούν, ενώπιον των ίδιων δικαιοδοτικών οργάνων, την προστασία δικαιωμάτων που θα μπορούσαν ευθέως να στηρίξουν στην ίδια την οδηγία, στην περίπτωση που από την εξέταση του αιτούντος δικαστηρίου προέκυπτε ότι η υποχρέωση χωρισμού της προσφυγής τους σε δύο διακεκριμένα αιτήματα και προβολής του ευθέως στηριζόμενου στην οδηγία αυτή αιτήματος ενώπιον τακτικού δικαστηρίου συνεπάγεται δικονομικές περιπλοκές ικανές να καταστήσουν εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση δικαιωμάτων που οι ενδιαφερόμενοι έλκουν από την κοινοτική έννομη τάξη.

54 Αν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει μια τέτοια παραβίαση της αρχής της αποτελεσματικότητας, είναι υποχρεωμένο να ερμηνεύσει τους εθνικούς κανόνες περί αρμοδιότητας, στο μέτρο του δυνατού, κατά τρόπο ώστε να συμβάλλουν στην επίτευξη του σκοπού διασφάλισης αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες θα μπορούσαν να στηρίξουν στο κοινοτικό δίκαιο (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προαναφερθείσα απόφαση Unibet, σκέψη 44).

55 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι κατά το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως κατά την αρχή της αποτελεσματικότητας, ειδικό δικαστήριο το οποίο καλείται, στο πλαίσιο ασκήσεως της έστω συντρέχουσας αρμοδιότητας που του έχει παρασχεθεί από τη νομοθεσία με την οποία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 1999/70, να επιλαμβάνεται αιτήματος στηριζόμενου στην παραβίαση αυτής της νομοθεσίας οφείλει να κρίνει ότι είναι επίσης αρμόδιο να επιλαμβάνεται αιτημάτων του προσφεύγοντος στηριζομένων ευθέως επί της οδηγίας

αυτής για την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της στην εσωτερική έννομη τάξη και της ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος της νομοθεσίας αυτής, σε περίπτωση κατά την οποία η υποχρέωση του προσφεύγοντος να ασκήσει ενώπιον τακτικού δικαστηρίου παράλληλη προσφυγή προς ικανοποίηση χωριστού αιτήματος ευθέως στηριζόμενου στην οδηγία συνεπάγεται δικονομικά μειονεκτήματα ικανά να καταστήσουν εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αυτός έλκει από την κοινοτική έννομη τάξη. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στους αναγκαίους προς τούτο ελέγχους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 56 Στην περίπτωση κατά την οποία, βάσει των στοιχείων της απαντήσεως στο πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο υπέχει την υποχρέωση να κρίνει ότι είναι αρμόδιο να επιληφθεί των αιτημάτων των προσφευγόντων της κύριας δίκης που ευθέως στηρίζονται στην οδηγία 1999/70, πρέπει να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημά του, με το οποίο ζητεί ουσιαστικώς να διευκρινισθεί αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου τις ρήτρες 4, σημείο 1, και 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιο.
- 57 Όπως προκύπτει, σχετικώς, από πάγια νομολογία, σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες διατάξεις οδηγίας εμφανίζονται από απόψεως περιεχομένου ως απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του Δημοσίου, μεταξύ άλλων, και όταν αυτό ενεργεί ως εργοδότης (βλ., ιδίως, υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψεις 46 και 49, καθώς και της 20ής Μαρτίου 2003, C-187/00, Kutz-Bauer, Συλλογή 2003, σ. I-2741, σκέψεις 69 και 71).
- 58 Όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 87 των προτάσεών της, η νομολογία αυτή μπορεί αναλογικώς να εφαρμοσθεί επί συμφωνιών, όπως η συμφωνία-πλαίσιο, οι οποίες είναι αποτέλεσμα διαλόγου που διεξήχθη, βάσει του άρθρου 139, παράγραφος 1, ΕΚ, μεταξύ κοινωνικών εταίρων σε κοινοτικό επίπεδο και η οποία τέθηκε σε εφαρμογή, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ως άνω άρθρου, με οδηγία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, της οποίας και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος.

Επί της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού

- 59 Η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού απαγορεύει, όσον αφορά τους όρους απασχολήσεως, τη μεταχείριση των εργαζομένων ορισμένου χρόνου κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό από τους αντίστοιχους εργαζομένους αορίστου χρόνου για τον μόνο λόγο ότι απασχολούνται βάσει συμβάσεως ή σχέσεως εργασίας ορισμένου χρόνου, εκτός αν αυτό δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.
- 60 Η διάταξη αυτή απαγορεύει, γενικώς, κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση, οποιαδήποτε μη αντικειμενικώς δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση των εργαζομένων ορισμένου χρόνου, όσον αφορά τους όρους απασχολήσεως. Όπως υποστήριξε η Impact, το περιεχόμενό της εμφανίζεται ως αρκούντως ακριβές ώστε να μπορεί να την επικαλεστεί ένα ιδιώτης και να την εφαρμόσει ο δικαστής (βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσα απόφαση Marshall, σκέψη 52).
- 61 Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Ιρλανδίας, η έλλειψη ορισμού, στη διάταξη αυτή, της έννοιας των όρων απασχολήσεως δεν επηρεάζει τη δυνατότητα εφαρμογής της διατάξεως αυτής από δικαστή, στο πλαίσιο διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, και κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αναιρέσει τον χαρακτήρα της διατάξεως αυτής ως αρκούντως ακριβούς. Ειδικότερα, έχουν κριθεί ως αρκούντως ακριβείς διατάξεις οδηγίας παρά την έλλειψη κοινοτικού ορισμού των εννοιών κοινοτικού δικαίου που περιελάμβαναν οι διατάξεις αυτές (βλ., σχετικώς, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, Francovich κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψεις 13 και 14).
- 62 Επιπροσθέτως, η κατηγορηματική απαγόρευση που επιβάλλει η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού δεν απαιτεί την έκδοση άλλης πράξεως των κοινοτικών οργάνων (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, 41/74, van Duyn, Συλλογή τόμος 1974, σ. 537, σκέψη 6). Άλλωστε, η εξεταζόμενη διάταξη ουδόλως

παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια, κατά τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη, να εξαρτήσουν από αιρέσεις ή να περιορίσουν την έκταση της απαγορεύσεως που επιβάλλει όσον αφορά τους όρους απασχολήσεως (βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσα απόφαση Marshall, σκέψη 55).

63 Βεβαίως, όπως επισήμανε η Ιρλανδία, η διάταξη αυτή περιέχει, όσον αφορά την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που καθιερώνει, επιφύλαξη ως προς παρέκκλιση δικαιολογούμενη από αντικειμενικούς λόγους.

64 Εντούτοις, όπως υπογράμμισε το ίδιο το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή αυτής της επιφυλάξεως δύναται να ελεγχθεί δικαστικώς (βλ., ως παράδειγμα τέτοιου ελέγχου σχετικού με την έννοια των αντικειμενικών λόγων αναφορικά με τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού, απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, C-212/04, Adeneler κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-6057, σκέψεις 58 έως 75), ώστε η δυνατότητα προβολής αυτής της επιφυλάξεως να μην αναιρεί το γεγονός ότι η εξεταζόμενη διάταξη παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα τα οποία αυτοί μπορούν να προβάλλουν δικαστικώς και τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύουν (βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσες αποφάσεις van Duyn, σκέψη 7· της 10ης Νοεμβρίου 1992, C-156/91, Hansa Fleisch Ernst Mundt, Συλλογή 1992, σ. I-5567, σκέψη 15· της 9ης Σεπτεμβρίου 1999, C-374/97, Feyrer, Συλλογή 1999, σ. I-5153, σκέψη 24, καθώς και της 17ης Δεκεμβρίου 2002, C-413/99, Baumbast και R, Συλλογή 2002, σ. I-7091, σκέψεις 85 και 86).

65 Η ακρίβεια και η έλλειψη αιρέσεων της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού δεν επηρεάζονται, επίσης, από το σημείο 2 της ρήτρας αυτής. Πράγματι, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 101 των προτάσεών της, αυτό το σημείο 2 υπογραμμίζει απλώς μία από τις συνέπειες που θα μπορούσε ίσως να έχει, υπό δικαστικό έλεγχο αν τούτο απαιτηθεί, η εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων υπέρ των εργαζομένων ορισμένου χρόνου, χωρίς ουδόλως να θίγει το περιεχόμενο αυτής της αρχής.

- ⁶⁶ Όσον αφορά τη ρήτρα 4, σημείο 3, της συμφωνίας-πλαisiού, την οποία επίσης επικαλέστηκε η Ιρλανδία για να υποστηρίξει την άποψή της ότι το σημείο 1 της ρήτρας αυτής στερείται αμέσου αποτελέσματος, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατ' αυτήν, επαφίεται στα κράτη μέλη και/ή στους κοινωνικούς εταίρους ο καθορισμός των λεπτομερειών των σχετικών με τη διευκόλυνση της «εφαρμογής» της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων που καθιερώνει η ρήτρα αυτή.
- ⁶⁷ Κατά συνέπεια, τέτοιες λεπτομέρειες ουδόλως δύνανται να θίξουν τον ορισμό του περιεχομένου αυτής της αρχής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1982, 8/81, Becker, Συλλογή 1982, σ. 53, σκέψεις 32 και 33). Όπως παρατήρησε το ίδιο το αιτούν δικαστήριο και όπως υποστήριξε η Impact, δεν μπορεί να εξαρτάται από τις λεπτομέρειες αυτές η υπόσταση και το περιεχόμενο της εν λόγω αρχής (βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσες αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 1974, 2/74, Reyners, Συλλογή τόμος 1974, σ. 319, σκέψεις 21 και 26, καθώς και Becker, σκέψη 39).
- ⁶⁸ Επομένως, η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού είναι, από απόψεως περιεχομένου, απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να την επικαλούνται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου.

Επί της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού

- ⁶⁹ Η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιβάλλει στα κράτη μέλη, προκειμένου να αποτραπεί κατάχρηση δυνάμενη να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, να λάβουν ένα ή περισσότερα από τα μέτρα που απαριθμεί, εφόσον η εσωτερική τους νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ισοδύναμα μέτρα. Τα απαριθμούμενα μέτρα, τρία συνολικώς, αφορούν, αντιστοίχως, τους αντικειμενικούς λόγους που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεών τους.

- 70 Επιβάλλοντας την υποχρέωση της πλήρους και δεσμευτικής υιοθέτησής τουλάχιστον ενός εκ των μέτρων που απαριθμεί και τα οποία σκοπούν στην αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησής διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, εφόσον η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει ήδη ισοδύναμα μέτρα (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις *Adeneler* κ.λπ., σκέψεις 65 και 101, καθώς και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, C-53/04, *Marrosu* και *Sardino*, Συλλογή 2006, σ. I-7213, σκέψη 44, καθώς και C-180/04, *Vassallo*, Συλλογή 2006, σ. I-7251, σκέψη 35), η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσου τάσσει στα κράτη μέλη ένα γενικό σκοπό, συνιστάμενο στην αποτροπή τέτοιων καταχρήσεων, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μέσα για την επίτευξή του.
- 71 Πράγματι, δυνάμει αυτής της διατάξεως, απόκειται στην εξουσία εκτιμήσεως των κρατών μελών να επιλέξουν προς τούτο ένα ή περισσότερα από τα μέτρα που απαριθμούνται στην εν λόγω ρήτρα, ή ακόμα σε ήδη ισχύουσες ισοδύναμες νομοθετικές διατάξεις, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των επί μέρους τομέων και/ή κατηγοριών εργαζομένων.
- 72 Βεβαίως, όπως υποστήριξε η Επιτροπή, επικαλούμενη την απόφαση *Francovich* κ.λπ. (προαναφερθείσα, σκέψη 17), η δυνατότητα των κρατών μελών να επιλέξουν ένα από τα πολλά δυνατά μέσα για την επίτευξη του αποτελέσματος που επιβάλλει μια οδηγία δεν αποκλείει τη δυνατότητα των ιδιωτών να επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τα δικαιώματα των οποίων το περιεχόμενο μπορεί με αρκετή ακρίβεια να καθορισθεί βάσει μόνον των διατάξεων αυτής της οδηγίας (βλ. επίσης, υπ' αυτή την έννοια, προαναφερθείσες αποφάσεις της 2ας Αυγούστου 1993, C-271/91, *Marshall*, Συλλογή 1993, σ. I-4367, σκέψη 37, καθώς και *Pfeiffer* κ.λπ., σκέψη 105).
- 73 Πάντως πρέπει να γίνει δεκτό ότι, αντιθέτως προς τις ρυθμίσεις περί των οποίων επρόκειτο στην προαναφερθείσα απόφαση *Francovich* κ.λπ., η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσου, δεν επιβάλλει καμία απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβή υποχρέωση που θα μπορούσε να επικαλεσθεί ένας ιδιώτης ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε περίπτωση που δεν έχουν ληφθεί εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας μέτρα για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη.

- 74 Στην προαναφερθείσα απόφαση Francovich κ.λπ., το Δικαστήριο, παρά την ελευθερία επιλογών που παρείχε η σχετική οδηγία στα κράτη μέλη για την επίτευξη του σκοπού που αυτή έτασσε, διαπίστωσε ότι ορισμένες διατάξεις της προσδιόριζαν, κατά τρόπον απαλλαγμένο αιρέσεων και αρκούντως ακριβή, μία κατ' ελάχιστο όριο προστασία των ιδιωτών, συγκεκριμένα, ένα ελάχιστο εγγυημένο όριο ικανοποίησης απαιτήσεων εκ μισθών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (βλ. επίσης, για άλλες περιπτώσεις στις οποίες διαπιστώθηκε μία τέτοια κατ' ελάχιστο όριο προστασία, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-303/98, Simar, Συλλογή 2000, σ. I-7963, σκέψεις 68 και 69, καθώς και προαναφερθείσα απόφαση Pfeiffer κ.λπ., σκέψη 105).
- 75 Εν προκειμένω, όμως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη που υποστήριξε η Επιτροπή ότι η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού προσδιορίζει επίσης ένα τέτοιο ελάχιστο όριο προστασίας στον τομέα αυτόν, επειδή προβλέπει ότι, ελλείψει οποιουδήποτε άλλου μέτρου αντιμετώπισης τέτοιων περιπτώσεων καταχρήσεως ή, τουλάχιστον, αρκούντως αποτελεσματικού, αντικειμενικού και διαφανούς μέτρου προς επίτευξη αυτού του σκοπού, πρέπει να προβάλλονται αντικειμενικοί λόγοι προς δικαιολόγηση της ανανέωσης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.
- 76 Πράγματι, καίτοι αληθεύει, όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο στη σκέψη 67 της προαναφερθείσας αποφάσεως Adeneler κ.λπ., ότι κατά το σημείο 7 των γενικών παρατηρήσεων της συμφωνίας-πλαisiού, τα μέρη που υπέγραψαν τη συμφωνία αυτή έκριναν ότι «η χρήση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων είναι ένας τρόπος για να προληφθεί η κατάχρηση», εντούτοις η ερμηνεία που προτείνει η Επιτροπή συνεπάγεται ιεραρχική κατάταξη των μέτρων που απαριθμούνται στη ρήτρα 5, σημείο 1, αυτής της συμφωνίας-πλαisiού, μολονότι από το γράμμα της διατάξεως αυτής προκύπτει, χωρίς δυνατότητα αμφισβήτησεως, ότι τα διάφορα προτεινόμενα μέτρα θεωρούνται ως «ισοδύναμα».
- 77 Αφετέρου, όπως επίσης επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 116 των προτάσεων της, η προτεινόμενη από την Επιτροπή ερμηνεία θα είχε ως αποτέλεσμα να καταστήσει άνευ νοήματος την επιλογή μέσω των που προβλέπει η ρήτρα 5, σημείο

1, της συμφωνίας-πλαisiού, καθόσον θα παρείχε στους ιδιώτες τη δυνατότητα να επικαλούνται την έλλειψη αντικειμενικών λόγων προκειμένου να αμφισβητήσουν την ανανέωση της συμβάσεώς τους ορισμένου χρόνου, μολονότι η ανανέωση αυτή δεν αντιβαίνει προς τους κανόνες περί συνολικής ανώτατης διάρκειας ή περί αριθμού ανανεώσεων που το οικείο κράτος μέλος θέσπισε σύμφωνα με τις δυνατότητες επιλογής που του παρείχε η εν λόγω ρήτρα 5, σημείο 1, στοιχεία β' και γ'.

78 Επομένως, αντιθέτως προς τα κριθέντα στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις που παρατίθενται στο σημείο 72 της παρούσας αποφάσεως, δεν είναι δυνατόν, στην υπό κρίση υπόθεση, να προσδιοριστεί επαρκώς το ελάχιστο όριο προστασίας που θα έπρεπε, εν πάση περιπτώσει, να διασφαλισθεί δυνάμει της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού.

79 Επομένως, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί, από απόψεως του περιεχομένου της, ως απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να την επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου.

80 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού είναι απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να την επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, ενώ, αντιθέτως, αυτό δεν συμβαίνει με τη ρήτρα 5, σημείο 1, της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού.

Επί του τρίτου ερωτήματος

81 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί ουσιαστικώς να διευκρινισθεί, αναλόγως των απαντήσεων στο πρώτο ερώτημα, καθώς και στο δεύτερο ερώτημα καθόσον αφορά τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, αν η διάταξη αυτή

της συμφωνίας-πλαisiού απαγορεύει σε κράτος μέλος, ως εργοδότη, να ανανεώσει σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου μέχρι και για οκτώ έτη κατά την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 1999/70 και της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του νόμου περί μεταφοράς της οδηγίας αυτής.

82 Στο πλαίσιο του τρίτου αυτού ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, προηγουμένως, η συγκεκριμένη σύμβαση ανανεωνόταν πάντοτε για συντομότερες περιόδους, ότι ο εργοδότης έχει ανάγκη των υπηρεσιών του ενδιαφερομένου για περίοδο μεγαλύτερη της συνήθους διάρκειας των ανανεωμένων συμβάσεων, ότι η ανανέωση της συμβάσεως αυτής για μεγαλύτερη περίοδο έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορεί ο εργαζόμενος να επωφεληθεί από την εφαρμογή της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαisiού μετά τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη και ότι δεν συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι μη συναρτώμενοι με την ιδιότητα του εργαζόμενου ορισμένου χρόνου που έχει ο ενδιαφερόμενος, δυνάμενοι να δικαιολογήσουν μια τέτοια ανανέωση.

83 Για την περίπτωση κατά την οποία, βάσει των στοιχείων της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο υπέχει την υποχρέωση να κρίνει ότι είναι αρμόδιο να επιληφθεί των αιτημάτων των προσφευγόντων της κύριας δίκης που ευθέως στηρίζονται στην οδηγία 1999/70, πρέπει να διευκρινισθεί ότι, μολονότι βεβαίως, σύμφωνα με την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, το περιεχόμενο της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού δεν είναι απαλλαγμένο αιρέσεων και αρκούντως ακριβές ώστε να μπορεί ένας ιδιώτης να την επικαλεσθεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, εντούτοις κατά το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, οι οδηγίες, μολονότι αφήνουν στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών την επιλογή του τύπου και των μέσων, δεσμεύουν τα κράτη μέλη στα οποία απευθύνονται όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (βλ. προαναφερθείσα απόφαση von Colson και Kamann, σκέψη 15).

84 Προς τούτο, στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/70 ορίζεται ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν όλες τις αναγκαίες διατάξεις ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή σε θέση να διασφαλίσουν τα αποτελέσματα που επιβάλλει η οδηγία.

- 85 Όπως τονίσθηκε στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασεως, την υποχρέωση των κρατών μελών για επίτευξη του αποτελέσματος που προβλέπει η οδηγία, καθώς και την υποχρέωση, δυνάμει του άρθρου 10 ΕΚ, λήψεως όλων των γενικών και ειδικών μέτρων που απαιτούνται για τη διασφάλιση της εκπληρώσεως αυτής της υποχρέωσης, την υπέχουν όλες οι αρχές των κρατών μελών (βλ. προαναφερθείσα απόφαση von Colson και Kamann, σκέψη 26). Τέτοιες υποχρεώσεις φέρουν οι εν λόγω αρχές ακόμα και υπό την ιδιότητα του δημόσιου εργοδότη.
- 86 Όσον αφορά τον σκοπό που τάσσουν η οδηγία 1999/70 και η συμφωνία-πλαίσιο, αυτός απορρέει, όπως προκύπτει από τα σημεία 6 και 8 των γενικών παρατηρήσεων, από τη βασική διαπίστωση ότι οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου συνιστούν τη γενική μορφή σχέσεων εργασίας, μολονότι αναγνωρίζεται ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου αποτελούν χαρακτηριστικό της απασχολήσεως σε ορισμένους τομείς ή για ορισμένα καθήκοντα και δραστηριότητες (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Adeneler κ.λπ., σκέψη 61).
- 87 Επομένως, η σταθερότητα της απασχολήσεως θεωρείται ως προέχον στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων (βλ. προαναφερθείσα απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04, Mangold, Συλλογή 2005, σ. I-9981, σκέψη 64), ενώ, όπως προκύπτει από το δεύτερο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαισίου και από το σημείο 8 των γενικών παρατηρήσεων αυτής, σε ορισμένες μόνον περιπτώσεις οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ανταποκρίνονται στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Adeneler κ.λπ., σκέψη 62).
- 88 Υπό το πρίσμα αυτό, η συμφωνία-πλαίσιο αποσκοπεί στον περιορισμό της διαδοχικής χρησιμοποίησεως αυτής της κατηγορίας σχέσεων εργασίας, η οποία θεωρείται δυνητική πηγή καταχρήσεων εις βάρος των εργαζομένων, προβλέποντας ορισμένες διατάξεις εξασφαλίζουσες μια κατ' ελάχιστο όριο προστασία ώστε να μην χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα η κατάσταση των εργαζομένων (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Adeneler κ.λπ., σκέψη 63).

- 89 Όπως προκύπτει από τη ρήτρα 1, στοιχείο β', αυτής της συμφωνίας-πλαisiού, επιδίωξη της είναι να θέσει ορισμένα όρια προς αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Όπως ειδικότερα τονίζεται, με τη ρήτρα 5, σημείο 1, της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού επιδιώκεται ειδικώς η επίτευξη αυτού του σκοπού της προλήψεως.
- 90 Επομένως, τα κράτη μέλη υπέχουν την υποχρέωση, από τα άρθρα 10 ΕΚ και 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, καθώς και από την οδηγία 1999/70, να λάβουν οποιοδήποτε γενικό ή ειδικό μέτρο απαιτείται προς επίτευξη του σκοπού που θέτουν η οδηγία αυτή και η συμφωνία-πλαίσιο, ο οποίος συνίσταται στην πρόληψη της καταχρηστικής χρησιμοποίησης συμβάσεων ορισμένου χρόνου.
- 91 Η υποχρέωση αυτή, όμως, δεν θα είχε πρακτική αποτελεσματικότητα αν διοικητική αρχή κράτους μέλους, ενεργούσα ως δημόσιος εργοδότης, είχε τη δυνατότητα να ανανεώνει συμβάσεις για ασυνήθιστα μακρά διάρκεια κατά την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 1999/70 και της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του νόμου περί μεταφοράς της οδηγίας αυτής, με αποτέλεσμα να στερούνται οι ενδιαφερόμενοι κατά τη διάρκεια απαράδεκτα μακράς περιόδου της δυνατότητας υπαγωγής τους στις διατάξεις μέτρων που θέσπισε ο εθνικός νομοθέτης για τη μεταφορά της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαisiού.
- 92 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων πρέπει στο τρίτο ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 10 ΕΚ και 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, καθώς και η οδηγία 1999/70, έχουν την έννοια ότι αρχή κράτους μέλους που ενεργεί ως δημόσιος εργοδότης δεν μπορεί να λαμβάνει μέτρα, ερχόμενα σε αντίθεση με τον σκοπό που επιδιώκουν η οδηγία αυτή και η συμφωνία-πλαίσιο, την αποτροπή δηλαδή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης συμβάσεων ορισμένου χρόνου, συνιστάμενα σε ανανέωση τέτοιων συμβάσεων για ασυνήθιστα μακρά διάρκεια κατά την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής και της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του νόμου που διασφαλίζει αυτή τη μεταφορά.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 93 Για την περίπτωση κατά την οποία, βάσει των στοιχείων της απάντησως στο πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο δεν υπέχει την υποχρέωση να κρίνει ότι είναι αρμόδιο να επιληφθεί των αιτημάτων των προσφευγόντων της κύριας δίκης που ευθέως στηρίζονται στην οδηγία 1999/70, πρέπει να δοθεί απάντηση στο τέταρτο ερώτημά του, με το οποίο ζητείται ουσιαστικώς να διευκρινισθεί αν οφείλει, στο πλαίσιο της υποχρεώσεώς του να ερμηνεύει την εσωτερική νομοθεσία σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, να αναγνωρίσει στον νόμο του 2003 αναδρομικό αποτέλεσμα αναγόμενο στην ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας αυτής.
- 94 Προκαταρκτικώς επισημαίνεται ότι το τέταρτο αυτό ερώτημα αφορά αποκλειστικώς το άρθρο 6 του νόμου του 2003, με το οποίο μεταφέρεται η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλασιίου.
- 95 Πράγματι, στην απόφαση περί παραπομπής τονίζεται ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης έχουν, αντιθέτως, δεχθεί ότι το γράμμα του άρθρου 9 του νόμου του 2003 αποκλείει τη δυνατότητα αναγνωρίσεως αναδρομικού αποτελέσματος στο άρθρο αυτό, με το οποίο μεταφέρεται η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλασιίου, διότι αυτό θα κατέληγε σε ερμηνεία *contra legem*.
- 96 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν το αιτούν δικαστήριο, στην περίπτωση που εκτίθεται στη σκέψη 93 της παρούσας αποφάσεως, κατά την οποία θα ήταν αποκλειστικώς αρμόδιο να αποφανθεί επί των αιτημάτων της κύριας δίκης, καθόσον αυτά στηρίζονται σε παράβαση του νόμου του 2003, οφείλει, λόγω της υποχρεώσεώς του να προβαίνει σε σύμφωνη ερμηνεία, να αναγνωρίσει στο άρθρο 6 του εν λόγω νόμου αναδρομικό αποτέλεσμα αναγόμενο στην ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 1999/70.

- 97 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, σχετικώς, ότι, μολονότι βεβαίως το γράμμα του άρθρου αυτού του νόμου του 2003 δεν αποκλείει ρητώς την αναγνώριση τέτοιου αναδρομικού αποτελέσματος στην εν λόγω διάταξη, εντούτοις υφίσταται κανόνας του εσωτερικού δικαίου περί ερμηνείας των νόμων που αποκλείει την αναδρομική εφαρμογή νόμου εκτός αν υπάρχει ρητή και κατηγορηματική διάταξη περί του αντιθέτου.
- 98 Πρέπει σχετικώς να υπομνησθεί ότι εφαρμόζοντας το εσωτερικό δίκαιο και, ιδίως, τις διατάξεις κανονιστικής ρυθμίσεως η οποία θεσπίστηκε ειδικώς για την εφαρμογή των όσων επιτάσσει μια οδηγία, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να ερμηνεύουν το δίκαιο αυτό, στο μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού της οδηγίας αυτής, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει και να τηρηθεί η επιταγή του άρθρου 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση Pfeiffer κ.λπ., σκέψη 113 καθώς και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 99 Πράγματι, η επιταγή της σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου είναι συμφυής προς το σύστημα της Συνθήκης ΕΚ, καθόσον παρέχει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να διασφαλίζουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, την πλήρη αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου όταν αποφαίνονται επί διαφορών που έχουν αχθεί ενώπιόν τους (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσες αποφάσεις Pfeiffer κ.λπ., σκέψη 114, και Adeneler κ.λπ., σκέψη 109).
- 100 Εντούτοις, η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να λαμβάνει υπόψη του το περιεχόμενο μιας οδηγίας όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες του εσωτερικού δικαίου οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου, ιδίως τις αρχές της ασφαλείας δικαίου και της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος και δεν μπορεί επ' αυτής να στηριχθεί μία *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις της 8ης Οκτωβρίου 1987, 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, Συλλογή 1987, σ. 3969, σκέψη 13, καθώς και Adeneler κ.λπ., σκέψη 110· βλ., επίσης, κατ' αναλογία, απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005, C-105/03, Pupino, Συλλογή 2005, σ. I-5285, σκέψεις 44 και 47).

- 101 Η αρχή της σύμφωνης ερμηνείας επιβάλλει, πάντως, στα εθνικά δικαστήρια να χρησιμοποιούν κάθε δυνατότητα εντός των ορίων της αρμοδιότητάς τους, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και εφαρμόζοντας μεθόδους ερμηνείας που αναγνωρίζονται από το δίκαιο αυτό, προκειμένου να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα της επίμαχης οδηγίας και να καταλήγουν σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκει η οδηγία αυτή (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις Pfeiffer κ.λπ., σκέψεις 115, 116, 118 και 119, καθώς και Adeneler κ.λπ., σκέψη 111).
- 102 Εν προκειμένω, εφόσον, κατά τα στοιχεία της αποφάσεως περί παραπομπής, το εσωτερικό δίκαιο περιλαμβάνει κανόνα αποκλείοντα την αναδρομική εφαρμογή ελλείψει σαφούς και αναμφισβήτητης διατάξεως περί του αντιθέτου, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αν υφίσταται στο δίκαιο αυτό, ιδίως στον νόμο του 2003, διάταξη δυνάμενη να προσδώσει αναδρομική ισχύ στο άρθρο 6 του νόμου αυτού.
- 103 Ελλείψει τέτοιας διατάξεως, το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας, δεν μπορεί, διότι άλλως θα υποχρεωνόταν το αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει *contra legem* το εθνικό δίκαιο, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει την αναγνώριση στο άρθρο 6 του νόμου του 2003 αναδρομικής ισχύος αναγόμενης στην ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 1999/70.
- 104 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι στην περίπτωση που το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο περιλαμβάνει κανόνα αποκλείοντα την αναδρομική εφαρμογή νόμου ελλείψει ρητής και αναμφισβήτητης διατάξεως περί του αντιθέτου, εθνικό δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί αιτήματος στηριζόμενου σε παράβαση διατάξεως του εθνικού νόμου με τον οποίο μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 1999/70 δεν υποχρεούται, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, να αναγνωρίσει στη διάταξη αυτή αναδρομικό αποτέλεσμα αναγόμενο στην ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής, παρά μόνον αν υφίσταται, στο εθνικό αυτό δίκαιο, ρύθμιση, δυνάμενη να προσδώσει στη συγκεκριμένη διάταξη ένα τέτοιο αναδρομικό αποτέλεσμα.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

- 105 Για την περίπτωση κατά την οποία το αιτούν δικαστήριο υπέχει την υποχρέωση, βάσει των στοιχείων της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, να κρίνει ότι είναι αρμόδιο να επιληφθεί αιτήματος ευθέως στηριζόμενου στην οδηγία 1999/70, πρέπει να δοθεί απάντηση στο πέμπτο του ερώτημα, με το οποίο ζητεί να διευκρινισθεί αν οι όροι απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσου περιλαμβάνουν τους καθορισθέντες με σύμβαση εργασίας όρους αμοιβής και συνταξιοδότησεως.
- 106 Συναφώς, όπως έχει διαπιστώσει το Δικαστήριο, το Συμβούλιο εκδίδοντας την οδηγία 1999/70, η οποία αποσκοπεί στην εφαρμογή της συμφωνίας-πλαίσου, στηρίχθηκε στο άρθρο 139, παράγραφος 2, ΕΚ, το οποίο ορίζει ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται σε κοινοτικό επίπεδο εφαρμόζονται στους τομείς που εμπίπτουν στο άρθρο 137 ΕΚ (προαναφερθείσα απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2007, C-307/05, Del Cerro Alonso, Συλλογή 2007, σ. I-7109, σκέψη 33).
- 107 Μεταξύ των τομέων αυτών, που απαριθμούνται στο άρθρο 137, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΕΚ, περιλαμβάνονται οι «όροι εργασίας».
- 108 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το γράμμα του άρθρου 137, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΕΚ, όπως και το γράμμα της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσου, δεν παρέχουν τη δυνατότητα να κριθεί, βάσει αυτών μόνον των διατάξεων, αν οι έννοιες «όροι εργασίας» ή «όροι απασχολήσεως», που χρησιμοποιούν αντιστοίχως οι δύο αυτές διατάξεις, περιλαμβάνουν, ή μη, όρους σχετικούς με τις αμοιβές ή τις συντάξεις, περί των οποίων πρόκειται στην κύρια δίκη.
- 109 Προς τούτο, το γεγονός, το οποίο υπογράμμισε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ότι πολλές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, όπως το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον

αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70) όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2002/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002 (ΕΕ L 269, σ. 15), το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (ΕΕ L 180, σ. 22), ή ακόμη το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16), ρητώς αναφέρουν ότι η έννοια των όρων εργασίας ή απασχολήσεως, που χρησιμοποιούν οι διατάξεις αυτές, περιλαμβάνει τις αμοιβές δεν δικαιολογεί τη λόγω της έλλειψης σχετικής μνείας στη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσιο συναγωγή του συμπεράσματος το ότι η έννοια των όρων απασχολήσεως στο πλαίσιο εφαρμογής αυτής της ρήτρας δεν περιλαμβάνει χρηματικές πτυχές όπως αυτές περί των οποίων πρόκειται στην κύρια δίκη.

- 110 Δεδομένου ότι το γράμμα της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσιο δεν παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως του ερμηνευτικού ζητήματος που ανέκυψε, πρέπει, σύμφωνα με πάγια νομολογία, να ληφθεί υπόψη το πλαίσιο και οι σκοποί που επιδιώκει η κανονιστική ρύθμιση στην οποία εντάσσεται η ρήτρα αυτή (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, 292/82, Merck, Συλλογή 1983, σ. 3781, σκέψη 12· της 21ης Φεβρουαρίου 1984, 337/82, St. Nikolaus Brenneri und Likörfabrik, Συλλογή 1984, σ. 1051, σκέψη 10· της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-223/98, Adidas, Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 23, και της 7ης Ιουνίου 2007, C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4405, σκέψη 21).
- 111 Συναφώς, όπως έχει υπογραμμίσει το Δικαστήριο (προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψη 36), από το γράμμα της ρήτρας 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαίσιο προκύπτει ότι ένας από τους σκοπούς της είναι «η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της [απαγορεύσεως των διακρίσεων]». Επίσης, το προοίμιο της συμφωνίας-πλαίσιο διευκρινίζει, στο τρίτο εδάφιο, ότι η συμφωνία αυτή «αναδεικνύει τη βούληση των κοινωνικών εταίρων να θεσπίσουν ένα γενικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, προστατεύοντάς τους από τις διακρίσεις». Η δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 1999/70 διευκρινίζει συναφώς ότι σκοπός της συμφωνίας-πλαίσιο είναι ιδίως η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη θέσπιση των ελαχίστων προδιαγραφών προς εξασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

- 112 Κατά συνέπεια, η συμφωνία-πλαίσιο, ιδίως η ρήτρα 4 αυτής, επιδιώκει την επίτευξη σκοπού ο οποίος εντάσσεται στους θεμελιώδεις σκοπούς που θέτει το άρθρο 136, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, καθώς και το τρίτο εδάφιο του προοιμίου της Συνθήκης και τα σημεία 7 και 10, πρώτο εδάφιο, του Κοινοτικού Χάρτη Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων στον οποίο παραπέμπει η ανωτέρω διάταξη της Συνθήκης, οι οποίοι συνίστανται στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας και την κατάλληλη κοινωνική προστασία των εργαζομένων, εν προκειμένω των εργαζομένων ορισμένου χρόνου.
- 113 Επιπροσθέτως, το άρθρο 136, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, το οποίο ορίζει τους σκοπούς προς επίτευξη των οποίων το Συμβούλιο δύναται, στους τομείς που προβλέπει το άρθρο 137 ΕΚ, να εφαρμόζει, σύμφωνα με το άρθρο 139, παράγραφος 2, ΕΚ, συμφωνίες συναπτόμενες μεταξύ κοινωνικών εταίρων σε κοινοτικό επίπεδο, παραπέμπει στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που υπογράφηκε στο Τορίνο στις 18 Οκτωβρίου 1961, ο οποίος προβλέπει, στο μέρος I, σημείο 4, ότι το δικαίωμα όλων των εργαζομένων για «δίκαιη αμοιβή που να διασφαλίζει στους ίδιους και στις οικογένειές τους ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης» περιλαμβάνεται μεταξύ των σκοπών που τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να επιδιώξουν κατά το άρθρο 20 του μέρους III του εν λόγω Χάρτη.
- 114 Λαμβανομένων υπόψη αυτών των σκοπών, η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου πρέπει να νοηθεί ως έκφραση μιας αρχής του κοινοτικού δικαίου η οποία δεν μπορεί να ερμηνεύεται συσταλτικώς (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψη 38).
- 115 Όπως υποστηρίζουν τόσο η Impact όσο και η Επιτροπή, ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου αποκλείουσα κατηγορηματικώς από την έννοια των «όρων απασχολήσεως» οικονομικές παραμέτρους όπως αυτές που αφορούν τις αμοιβές και τις συντάξεις θα περιόριζε, κατ' αντίθεση προς τον σκοπό που επιδιώκεται με τη ρήτρα αυτή, το πεδίο προστασίας των συγκεκριμένων εργαζομένων κατά δυσμενών διακρίσεων προβαίνοντας σε διαχωρισμό αναλόγως της φύσεως των όρων απασχολήσεως, ουδόλως συμβατό με το γράμμα της ρήτρας αυτής.

- 116 Εξάλλου, όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 161 των προτάσεων της, μια τέτοια ερμηνεία θα καθιστούσε άνευ αντικειμένου την παραπομπή που γίνεται με τη ρήτρα 4, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαisiού, στην αρχή *pro rata temporis*, η οποία εξ ορισμού δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί παρά μόνον επί διαιρετών παροχών όπως αυτές που απορρέουν από τους οικονομικής φύσεως όρους απασχολήσεως που αφορούν, π.χ. τις αμοιβές και τη σύνταξη.
- 117 Αντιθέτως προς την άποψη της Ιρλανδίας και της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, το ανωτέρω συμπέρασμα δεν ανατρέπεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου στον τομέα της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, κατά την οποία οι όροι εργασίας κατά την έννοια της οδηγίας 76/207, πριν από την τροποποίησή της με την οδηγία 2002/73, δεν περιλαμβάνουν τις αμοιβές (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1996, C-342/93, Gillespie κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-475, σκέψη 24· της 12ης Οκτωβρίου 2004, C-313/02, Wipfel, Συλλογή 2004, σ. I-9483, σκέψεις 29 έως 33, και της 8ης Σεπτεμβρίου 2005, C-191/03, McKenna, Συλλογή 2005, σ. I-7631, σκέψη 30).
- 118 Πράγματι, η νομολογία αυτή διαμορφώθηκε λόγω της παράλληλης ισχύος του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν με τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) και μιας ειδικής οδηγίας για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στον τομέα των αμοιβών, της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42).
- 119 Εφόσον δεν υφίσταται μια τέτοια διττή ρύθμιση όσον αφορά την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων εις βάρος εργαζομένων ορισμένου χρόνου, δεν μπορεί να συναχθεί κανένα συμπέρασμα από τη νομολογία αυτή ως προς την ερμηνεία της έννοιας «όροι απασχολήσεως» όπως αυτή χρησιμοποιείται στη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαisiού.

- 120 Όσον αφορά την αντίρρηση που προβάλλουν η Ιρλανδία και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου στηριζόμενες στο άρθρο 137, παράγραφος 5, ΕΚ, όπως ερμηνεύθηκε με την απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2005, C-14/04, Dellas κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-10253, σκέψεις 38 και 39), πρέπει να υπομνησθεί ότι η οδηγία 1999/70 εκδόθηκε βάσει του άρθρου 139, παράγραφος 2, ΕΚ, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 137 ΕΚ για την απαρίθμηση των τομέων οι οποίοι εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου όσον αφορά, ιδίως, την εφαρμογή συμφωνιών που έχουν συναφθεί σε κοινοτικό επίπεδο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων.
- 121 Κατά το άρθρο 137, παράγραφος 5, ΕΚ, οι διατάξεις του άρθρου αυτού «δεν εφαρμόζονται στις αμοιβές, στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, στο δικαίωμα για απεργία ή στο δικαίωμα για ανταπεργία (λοκ-άουτ)».
- 122 Όπως έχει αποφανθεί το Δικαστήριο, εφόσον η παράγραφος 5 του άρθρου 137 ΕΚ αποτελεί εξαιρετική διάταξη έναντι των παραγράφων 1 έως 4 του ίδιου άρθρου, τα ζητήματα που αφορά η παράγραφος αυτή πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά ώστε να μη θίγεται ανεπίτρεπτα το περιεχόμενο των εν λόγω παραγράφων 1 έως 4 και οι επιδιωκόμενοι από το άρθρο 136 ΕΚ σκοποί (προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψη 39).
- 123 Όσον αφορά ειδικότερα την εξαίρεση τη σχετική με τις «αμοιβές» που προβλέπει το άρθρο 137, παράγραφος 5, ΕΚ, αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο καθορισμός του ύψους των μισθών εμπίπτει στη συμβατική αυτονομία των κοινωνικών εταίρων σε εθνικό επίπεδο και στην αντίστοιχη αρμοδιότητα των κρατών μελών. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίθηκε σκόπιμο, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, να αποκλεισθεί ο καθορισμός του ύψους των μισθών από την εναρμόνιση βάσει των άρθρων 136 ΕΚ επ. (προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψεις 40 και 46).

- 124 Επομένως, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η εξαίρεση αυτή πρέπει να νοηθεί ως αφορώσα τα μέτρα εκείνα τα οποία, όπως η εξομοίωση όλων ή ορισμένων από τα στοιχεία που συνιστούν τους μισθούς και/ή το επίπεδο τους στα κράτη μέλη ή ακόμα η καθιέρωση ελάχιστου κοινοτικού μισθού, θα συνιστούσαν άμεση επέμβαση του κοινοτικού δικαίου στον καθορισμό των μισθών εντός της Κοινότητας.
- 125 Εντούτοις, δεν μπορεί να επεκταθεί κατά τρόπον ώστε να περιλαμβάνει κάθε ζήτημα που σχετίζεται με την αμοιβή, διότι άλλως θα καθίσταντο κατά μέγα μέρος κενοί περιεχομένου τομείς στους οποίους αναφέρεται το άρθρο 137, παράγραφος 1, ΕΚ [βλ., υπ' αυτή την έννοια προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψη 41· βλ., επίσης, ομοίως, απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1996, C-84/94, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1996, σ. I-5755), αναφορικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να εκδώσει, βάσει του άρθρου 118 Α της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν με τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ), την οδηγία 93/104/ΕΚ, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 307, σ. 18), ιδίως δε το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, περί χορηγήσεως ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων].
- 126 Επομένως, η επιφύλαξη που περιλαμβάνει το άρθρο 137, παράγραφος 5, ΕΚ δεν εμποδίζει την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσου υπό την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίσουν υπέρ των εργαζομένων ορισμένου χρόνου την εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων και στον τομέα των αμοιβών. Επομένως, η επιφύλαξη αυτή δεν κωλύει εργαζομένους όπως οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης να αντιταχθούν, επικαλούμενοι το άμεσο αποτέλεσμα της εν λόγω ρήτρας 4, σημείο 1, στην εφαρμογή, στον τομέα των αμοιβών, μεταχειρίσεως η οποία, πέραν κάθε αντικειμενικής δικαιολογήσεως, είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη της οποίας τυγχάνουν οι αντίστοιχοι εργαζόμενοι αορίστου χρόνου (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, σκέψεις 42 και 47).
- 127 Για τους λόγους που παρατίθενται στις σκέψεις 43 έως 45 της προαναφερθείσας αποφάσεως Del Cerro Alonso, η ως άνω ερμηνεία δεν είναι καθόλου ασυμβίβαστη με τις σκέψεις 38 και 39 της προαναφερθείσας αποφάσεως Dellas κ.λπ.

- 128 Κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστήριξε ότι από την προαναφερθείσα απόφαση Del Cerro Alonso, μπορεί να συναχθεί ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που θέτει η συμφωνία-πλαίσιο αφορά μόνον τα συστατικά στοιχεία της αμοιβής, αποκλεισμένου του ύψους αυτής, το οποίο οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούν να καθορίζουν ελεύθερα κατά τρόπο διαφορετικό για τους εργαζομένους αορίστου χρόνου και για τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου.
- 129 Εντούτοις, καίτοι από τις σκέψεις 40 και 46 της προαναφερθείσας αποφάσεως Del Cerro Alonso συνάγεται, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 123 και 124 της παρούσας αποφάσεως, ότι ο καθορισμός του επιπέδου των διαφόρων συστατικών στοιχείων της αμοιβής ενός εργαζομένου εκφεύγει της αρμοδιότητας του κοινοτικού νομοθέτη και αναμφιβόλως παραμένει στον τομέα ευθύνης των αρμοδίων σε κάθε κράτος μέλος αρχών, εντούτοις κατά την άσκηση της αρμοδιότητά τους στους τομείς που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Κοινότητας, οι αρχές αυτές υποχρεούνται να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-438/05, International Transport Workers' Federation και Finnish Seamen's Union, Συλλογή 2007, σ. I-10779, σκέψη 40, και της 18ης Δεκεμβρίου 2007, C-341/05, Laval un Partneri, Συλλογή 2007, σ. I-11767, σκέψη 87), ιδίως της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου.
- 130 Επομένως, κατά τον καθορισμό τόσο των συστατικών στοιχείων της αμοιβής όσο και του επιπέδου αυτών των στοιχείων, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να εφαρμόζουν επί των εργαζομένων ορισμένου χρόνου την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που καθιερώνει η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου.
- 131 Όσον αφορά τις συντάξεις, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου στο πλαίσιο του άρθρου 119 της Συνθήκης, ακολούθως δε, από 1ης Μαΐου 1999, στο πλαίσιο του άρθρου 141 ΕΚ, άρθρα τα οποία αφορούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στον τομέα των αμοιβών, εμπίπτουν στην έννοια της «αμοιβής», όπως αυτή χρησιμοποιείται στο άρθρο 141, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, οι συντάξεις οι καταβαλλόμενες δυνάμει της σχέσεως εργασίας μεταξύ του εργαζομένου και του εργοδότη, αποκλεισμένων εκείνων οι οποίες καταβάλλονται

στο πλαίσιο εκ του νόμου προβλεπομένου συστήματος, για τη χρηματοδότηση του οποίου οι εργαζόμενοι, οι εργοδότες και, ενδεχομένως, οι δημόσιες αρχές συμβάλουν όχι βάσει μιας τέτοιας σχέσεως εργασίας, αλλά προς εξυπηρέτηση επιδιώξεων κοινωνικής πολιτικής (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1971, 80/70, Defrenne, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 815, σκέψεις 7 και 8· της 13ης Μαΐου 1986, 170/84, Bilka-Kaufhaus, Συλλογή 1986, σ. 1607, σκέψεις 16 έως 22· της 17ης Μαΐου 1990, C-262/88, Barber, Συλλογή 1990, σ. I-1889, σκέψεις 22 έως 28, καθώς και της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-4/02 και C-5/02, Schönheit και Becker, Συλλογή 2003, σ. I-12575, σκέψεις 56 έως 64).

- 132 Βάσει αυτής της νομολογίας, πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτουν στην έννοια των «όρων απασχολήσεως» όπως αυτή χρησιμοποιείται στη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού οι συντάξεις οι καταβαλλόμενες βάσει της σχέσεως εργασίας μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη, αποκλεισμένων των συντάξεων που προβλέπει ένα υποχρεωτικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, οι οποίες δεν καταβάλλονται στο πλαίσιο μιας τέτοιας σχέσεως, αλλά μάλλον προς εξυπηρέτηση επιδιώξεων κοινωνικής πολιτικής.
- 133 Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το πέμπτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού, κατά το οποίο τα συμβαλλόμενα μέρη «αναγνωρίζουν ότι θέματα που αφορούν την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση υπάγονται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών» καλώντας τα να καταστήσουν πράξη τη δήλωσή τους για την απασχόληση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου το 1996, στην οποία τονιζόταν, μεταξύ άλλων, η ανάγκη προσαρμογής στα νέα πρότυπα εργασίας προκειμένου να παρασχεθεί κατάλληλη κοινωνική προστασία στα άτομα που απασχολούνται με αυτές τις μορφές εργασίας.
- 134 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαisiού έχει την έννοια ότι οι όροι απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας αυτής περιλαμβάνουν τους όρους τους σχετικούς με τις αμοιβές και τις συντάξεις τις καταβαλλόμενες βάσει της σχέσεως εργασίας, αποκλεισμένων των όρων που αφορούν τις συντάξεις τις καταβαλλόμενες στο πλαίσιο υποχρεωτικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Επί των δικαστικών εξόδων

135 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Κατά το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως κατά την αρχή της αποτελεσματικότητας, ειδικό δικαστήριο το οποίο καλείται, στο πλαίσιο ασκήσεως της έστω συντρέχουσας αρμοδιότητας που του έχει παρασχεθεί από τη νομοθεσία με την οποία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP, να επιλαμβάνεται αιτήματος στηριζόμενου στην παραβίαση αυτής της νομοθεσίας οφείλει να κρίνει ότι είναι επίσης αρμόδιο να επιλαμβάνεται αιτημάτων του προσφεύγοντος στηριζομένων ευθέως επί της οδηγίας αυτής για την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της στην εσωτερική έννομη τάξη και της ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος της νομοθεσίας αυτής, σε περίπτωση κατά την οποία η υποχρέωση του προσφεύγοντος να ασκήσει ενώπιον τακτικού δικαστηρίου παράλληλη προσφυγή προς ικανοποίηση χωριστού αιτήματος ευθέως στηριζόμενου στην οδηγία συνεπάγεται δικονομικά μειονεκτήματα ικανά να καταστήσουν εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αυτός έλκει από την κοινοτική έννομη τάξη. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στους αναγκαίους προς τούτο ελέγχους.
- 2) Η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία ορισμένου χρόνου, που συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999, η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70, είναι απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκού-ντως ακριβής ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να την επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, ενώ, αντιθέτως, αυτό δεν συμβαίνει με τη ρήτρα 5, σημείο 1, της εν λόγω συμφωνίας-πλαισίου.

- 3) Τα άρθρα 10 ΕΚ και 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, καθώς και η οδηγία 1999/70, έχουν την έννοια ότι αρχή κράτους μέλους που ενεργεί ως δημόσιος εργοδότης δεν μπορεί να λαμβάνει μέτρα, ερχόμενα σε αντίθεση με τον σκοπό που επιδιώκουν η οδηγία αυτή και η συμφωνία-πλαίσιο, την αποτροπή δηλαδή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης συμβάσεων ορισμένου χρόνου, συνιστάμενα σε ανανέωση τέτοιων συμβάσεων για ασυνήθιστα μακρά διάρκεια κατά την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής και της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του νόμου που διασφαλίζει αυτή τη μεταφορά.

- 4) Στην περίπτωση που το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο περιλαμβάνει κανόνα αποκλείοντα την αναδρομική εφαρμογή νόμου ελλείψει ρητής και αναμφισβήτητης διατάξεως περί του αντιθέτου, εθνικό δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί αιτήματος στηριζόμενου σε παράβαση διατάξεως του εθνικού νόμου με τον οποίο μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 1999/70 δεν υποχρεούται, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, να αναγνωρίσει στη διάταξη αυτή αναδρομικό αποτέλεσμα αναγόμενο στην ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής, παρά μόνον αν υφίσταται, στο εθνικό αυτό δίκαιο, ρύθμιση δυνάμενη να προσδώσει στη συγκεκριμένη διάταξη ένα τέτοιο αναδρομικό αποτέλεσμα.

- 5) Η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου έχει την έννοια ότι οι όροι απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας αυτής περιλαμβάνουν τους όρους τους σχετικούς με τις αμοιβές και τις συντάξεις τις καταβαλλόμενες βάσει της σχέσεως εργασίας, αποκλειομένων των όρων που αφορούν τις συντάξεις τις καταβαλλόμενες στο πλαίσιο υποχρεωτικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισεως.

(υπογραφές)